

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version: Romi Rancken : Systemtänk. Västra Nyland, 6.2.2018.

Romi Rancken

Systemtänk

Varenda vuxen människa har använt ordet system. Undertonen är positiv; det är bra att ha system på saker och att vara systematisk. Vi är också alla systemtänkare, då vi i regel förstår oss på relationer och feedback-mekanismer, också om vi inte alltid ser eller vill se dem. Ekologens och ekonomens kunskapsområden vilar till stor del på förståelse av system, deras komponenter och funktion. Frågar vi dem så är de måna om att framhålla att deras systemmodeller inte är fullkomliga. Men det är inte ett problem i sig, alla modeller är förenklingar av verkligheten. Av det följer att de inte är perfekta kristallkolor för att titta in i framtiden med. Det som ändå är ett större problem är att det brister i förståelsen mellan olika slag av system, och hur det lönar sig att påverka eller att agera i de här systemen.

Dave Snowden, som uppmärksammats allt mera också i Finland, delar – med vissa förbehåll – in systemen i fyra typer: enkla, komplicerade, komplexa och kaotiska. De enkla systemen är kanske de som de flesta tänker på när vi talar om system. Det kan t.ex. vara mekaniska, industriella eller administrativa system där det är självklart vad som händer om man påverkar en komponent i systemet. Tänk vattenhjul. Komplicerade system kräver djupgående expertkunskap, men det är möjligt att känna till alla delar i systemet, deras relationer och funktioner. Tänk kryssningsfartyg. Sedan har vi då kaos, tänk tsunami eller myteri.

Det verkar som om många anser att det räcker med att känna till de här systemtyperna och klämma in de system de har att göra med i de här tre kategorierna. Snowden (och andra) menar ändå att de mest centrala systemen för mänskligheten inte alls platsar bland de här tre, utan är komplexa system. Utan att gå in på den komplicerade (!) komplexitetsteorin, kan man säga att de komplexa systemen främst karaktäriseras av att vi inte kan känna till alla komponenter i dem. Nya systemdelar kan plötslig dyka upp eller systemet börja fungera på ett nytt sätt, till och med så att det börjar gå mot kaos. Tänk finanskris.

Typiskt är att det ofta förekommer svaga signaler i de komplexa systemen, signaler som visar att nånting är på gång, och som uppfattas av dem som har stora öron. Om det råkar sig så att den som har stora öron också har makt att påverka systemet, har hen möjlighet att dämpa tendenser som ser ut att medföra negativa konsekvenser, och stärka dem som verkar positiva. Det här händer, men ibland väldigt sent. Vi behöver signalförstärkare i vårt komplexa samhälle. Medborgar- och invånarinitiativ är en början, men de behöver kompletteras med andra verktyg, både formella och mindre formella. För att undvika kakafoni behöver vi också värde- och kunskapsbaserade verktyg som hjälper oss att avgöra vilka signaler som ska dämpas och vilka förstärkas, och hur. Och om vi vill ha ett öppnare samhälle måste dessutom den här processen vara transparent.

Romi Rancken är projektledare vid Yrkeshögskolan Novia i Raseborg.

